Київський державний інститут культури

На правах рукопису

ФАН ВАН ТУ

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ШКОЛЯРІВ СРВ ЗАСОБАМИ ФОЛЬКЛОРУ

Спеціальність 13.00.05 – теорія, методика і організація культурно-освітньої діяльності

А в т о р е ф е р а т

дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Київ – 1993

Дисертація є рукопис.

Робота виконана в Київському державному інституті культури

Науковий керівник – чл.-кор. АПН України, професор ЧЕПЕЛЄВ Василь Іванович

Офіційні опоненти – доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник вищої школи України КОНДРАТЬК Олександр Пантелеймонович

– кандидат педагогічних наук, професор СКНАР Олександр Іванович

Провідна організація – Науково-дослідний інститут педагогіки АПН України

Захист відбудеться о 14 годині "17" листопада 1993 р. на засіданні спеціалізованої ради К.01.34.01 при Київському державному інституті культури за адресою: Київ, вул.Щорса, 36.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Київського державного інституту культури, Київ, вул.Щорса, 36.

Автореферат розісланий "16" жовтня 1993 р.

Вчений секретар спеціалізованої ради КОВАЛЕНКО Н.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Метою В"єтнаму у найближчому майбутньому є побудова такої держави, при якій народ буде багатим, країна буде сильною, цивілізованою.

Першорядне значення для здійснення цієї мети має розробка стратегії виховання, освіти і культури. Одним із завдань цієї стратегії є виховання підростаючого покоління в дусі патріотизму і національної гордості.

Основою виховання патріотизму і національної гордості було і залишається формування національної самосвідомості.

Національна самосвідомість – це свідомість національної спільності людей, яка народжується із спільності економічних зв"язків, території, мови, а також деяких загальних традицій, національних особливостей культури, психології. Життєвість і активність нації у значній мірі визначається характером і рівнем національної самосвідомості.

Усі національні визначники – мова, територія формування і розселення, внутрішні економічні зв"язки і особливо культурна специфіка – надто суттєві при характеристиці будь-якої нації. Взаємодія усіх цих ознак, їх сукупний вплив на утворення і збереження народу як історично створеної спільності находить своє відбиття у вигляді похідного, але дуже важливого суспільного явища – національної самосвідомості.

Національна самосвідомість у більшості людей, які належать до будь-якої нації, великої чи малої, нерозривно пов"язана з гарячою любов"ю до свого рідного народу і гордістю за його соціально-економічні та культурні досягнення, за його внесок у світову цивілізацію.

Фольклор – термін, який використовується для різноманітних явищ народної культури і який позначає духовні та матеріальні традиції народу і знання про народ. Фольклор відображає думки й уявлення, почуття й надії народу і володіє знанням "голосу народу", тобто вираженням етнічної своєрідності при різноманітності культурного розвитку людства. Фольклор є наслідком і джерелом подальшого розвитку культурного життя народу, основою національної самосвідомості. Педагогічні ідеї, багатовіковий досвід народу закріпились перш за усе в фольклорі.

За словами Бахлула Абдулли, фольклор є продуктом колективної народної творчості і являє собою найбагатше духовне надбання кожного народу, яке дбайливо зберігає найпотаємніші і високі моральні принципи, що сформувались протягом багатьох віків[1].

Фольклор трактується як важлива складова частина способу життя і повсякденного побуту. Вивчення його у значній мірі сприяє осягненню етнічних спільностей.

Фольклор – по сучасним визначенням – включає в себе цілісні елементи народної художньої творчості: усна література, народна пісня, народна музика, народний танець, народні ігри та вистави, народний театр, народні музичні інструменти, народні свята та обряди, народна архітектура та скульптура, народні художні ремесла.

Підлітковий період – найважчий у становленні особи людини. Формування національної самосвідомості є важливим етапом у становленні та розвитку особи підлітка, його духовного збагачення. Процес формування національної самосвідомості тісно пов"язаний з

---

[1] Бахлул Абдулла. Азербайджанський обрядовий фольклор і його поетика. – Баку: ЕДМ, 1990. – С.3.

актуалізацію фольклору, засоби якого можуть бути більш широко використані для ефективного досягнення педагогічних цілей у роботі шкіл і позашкільних закладів з підлітками. Проте в теоретичній і практичній діяльності у В"єтнамі цій проблемі приділялась недостатня увага.

Виникає протиріччя, яке полягає у необхідності використання фольклору з метою формування національної самосвідомості підлітків і явно недостатньої розробки у В"єтнамі шляхів його більш ефективного здійснення у педагогічній літературі та наукових педагогічних дослідженнях у країні. Воно й стало проблемою дослідження.

Актуальність проблеми, її недостатня теоретична розробка обумовили вибір теми дослідження: "Формування національної самосвідомості підлітків СРВ засобами фольклору".

Об"єкт дослідження - формування національної самосвідомості підлітків.

Предмет дослідження - процес формування національної самосвідомості підлітків В"єтнаму засобами фольклору.

Метою дослідження було обґрунтування педагогічних умов, які забезпечують ефективне використання народної художньої творчості для формування національної самосвідомості підлітків.

Гіпотеза дослідження: використання фольклору з метою формування національної самосвідомості буде більш ефективним, якщо ьоно складатиме систему, яка включає знання фольклору, його місце і роль у становленні і розвитку національної культури, залучення підлітків до фольклорної діяльності, здійснюватиметься взаємодія школи з закладами клубного типу.

У ході дослідження необхідно було вирішити наступні основні задачі:

– визначити роль культури, народної художньої творчості у формуванні національної самосвідомості підлітків;

– дослідити стан теорії і практики використання фольклору з метою формування національної самосвідомості підлітків у СРВ;

– розкрити виховний потенціал фольклору в"єтнамського народу;

– виявити та обґрунтувати педагогічні умови його ефективного використання з метою формування національної самосвідомості у підлітків.

Теоретичними основами дослідження були роботи філософів, психологів і педагогів з проблем формування особи підлітка, формування його національної самосвідомості: Асмолова А.Г., Бать Хионг, Божович Л.І., Ву Тхай Ха, Дінь Ван Ванг, Кона І.С., Киричука О.В., Костюка Г.С., Коваль Л.Г., Маляко В.О., Мішеля Кле, Леонтєва О.М., Ле Тхі Нінь, Нган Кьуй, Орлова І.Д., Петровського А.В., Спіркина О.Г., Сухомлинського В.О., Ушинського К.Д., Харламова І.Ф. та ін. У сфері етнографії та фольклористики: Олексієва Е., Ву Нгок Фан, Бромлея Ю., Дінь За Кхань, Ле Чунг Ву, Нгуєн Донг Чі, Нгуєн Коанг Ле, Хіу Нгок, То Нгок Тхань та ін. У сфері історії культури: Данг Дик Шіеу, Маркаряна Е.С., Нонг Куок Чан, Нгуєн Кхак В"єн, Нгуєн Кхань Тоан, Хонг Чионг, Чионг Чінь та ін. У сфері проблеми взаємодії школи і соціального середовища, діяльність клубних об"єднань: Буєвої Л.П., Бурої Н.П., Буй Кьуй, Доан Ван Чук, Герасименко Л.П., Євтєєвої Г.А., Каразян Л.Ф., Корди Г.С., Костяшкіна Є.Г., Куракіна А.Т., Мудрик А.В., Мінь Нгок, Нічкало Н.Г., Нгуєн Ван Хі, Нгуєн Фиок Тхуан, Новикової Л.І., Ле Нью Лоа, Романова А.П., Сасихова О.В., Семенова В.Д., Смирнової Є.І., Тараєок Н.М., Хоанг Вінь, Чан Куок Ванг, Чепелєва В.І. та ін.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених задач і досягнення мети дослідження використовувалась сукупність різних методів: вивчення і аналіз літературних джерел, спостереження, анкетування та інтерв"ю, бесіди, моделювання системи використання фольклору з метою формування національної самосвідомості підлітків, педагогічний експеримент /констатуючий і формуючий/.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні умов, при яких використання фольклору з метою формування національної самосвідомості буде більш ефективним; розробці системи взаємодії клубних закладів і шкіл з формування національної самосвідомості засобами фольклору, яка включає освітньо-просвітницьку роботу, залучення підлітків до фольклорної діяльності, розповсюдження її результатів.

Теоретична значимість дослідження полягає в аналізі становища розробки у В"єтнамі проблем виховання національної самосвідомості підлітків, розкритті виховного потенціалу фольклору, розробці системи виховання національної самосвідомості підлітків засобами фольклору і критеріїв його оформованості.

Практичне значення дослідження полягає у розробці на його основі і впровадженні рекомендацій з формування національної самосвідомості підлітків засобами фольклору школами і клубними закладами В"єтнаму.

Положення, які винесені на захист:

1. Обґрунтування необхідності використання фольклору для формування національної самосвідомості підлітків.

2. Умови, що сприяють формуванню національної самосвідомості засобами фольклору і які включають:

- забезпечення організаційної, змістовної, методичної та інформаційної взаємодії шкіл і клубних закладів;

– органічне сполучення освітньо-просвітницької роботи з включенням підлітків у фольклорну діяльність;

– різноманітність видів фольклорної діяльності підлітків, яке забезпечує задоволення їх потреб та інтересів;

– активізація роботи клубних об"єднань підлітків, яка пов"язана з фольклорною діяльністю;

– розвиток ініціативи, самодіяльності, самоуправління, стимулювання самостійного пошуку, створення у підлітковому самодіяльному колективі атмосфери вільної дискусії, співробітництва і взаємодопомоги;

– диференційований підхід у процесі включення підлітків у фольклорну діяльність;

– залучення підлітків до суспільно-корисної праці по збору та розповсюдженню фольклорних цінностей, широкий показ її результатів.

3. Система використання фольклору в спільній роботі школи клубу з формування національної самосвідомості підлітків у В"єтнамі.

База дослідження. Дослідження проводилось у 1991 – 1993 роках на базі школи Хоанкіем м.Ханоя і школи Лізуде провінції Намха, а також у декількох інших школах м.Хуе й м.Хошиміна; на базі будинку культури району Хоанкіем, Ханойського будинку піонерів, районного будинку культури повіту Нгіа Хинг /провінції Намха/. Анкетним опитуванням було охоплено 350 підлітків, 120 учителів і 100 клубних працівників. Вибір баз дослідження проводився на засадах висновків експертів, якими були викладачі Ханойського інституту культури, працівники органів народної освіти і культури В"єтнаму.

Достовірність результатів дослідження забезпечується тео-

ретичним обґрунтуванням вихідних положень, використанням комплексу взаємодоповнюючих методів, адекватних меті і задачам дослідження, кількісним та якісним аналізом результатів дослідження, позитивним зрушенням у формуванні національної самосвідомості підлітків.

Апробація роботи. У процесі експерименту окремі його етапи обговорені з в"єтнамськими науковцями, учителями, клубними працівниками, викладачами Ханойського інституту культури, спеціалістами інституту фольклору в Ханої і впроваджені в практику в школі Хоанкієм м.Ханоя та в школі Лієуде провінції Намха.

Результати дослідження обговорювались на всеукраїнських конференціях: "Культура України: історія і сучасність". – Харків. 1992, "Відродження і розвиток культури України: проблеми історії, теорії та практики". – Київ, 1993; на наукових конференціях викладачів і аспірантів Київського державного інституту культури, засіданнях кафедри педагогіки і психології цього ж інституту, висвітлені у публікаціях дисертанта.

Структура дисертації обумовлена метою і задачами дослідження. Вона включає вступ, два розділи, висновки, список літератури і додаток.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначається об"єкт, предмет, мета і задачі дослідження, характеризується наукова новизна, гіпотеза, теоретична і практична значимість роботи, база дослідження, виділені основні положення, які виносяться на захист.

У першому розділі – "Формування національної самосвідомості

підлітків засобами фольклору як соціально-педагогічна проблема" велику увагу приділено розкриттю ролі фольклору у формуванні національної самосвідомості, проведено аналіз теоретичних передумов формування національної самосвідомості підлітків і стану теорії та практики використання фольклору в школах і клубних закладах В"єтнаму з метою формування національної самосвідомості підлітків.

У розділі висвітлюються теоретичні проблеми самосвідомості і національної самосвідомості. Самосвідомість розглядається як структурний елемент особи людини і національна самосвідомість як вища ступінь самосвідомості, яка грає важливу роль в розвитку як нації в цілому, так і кожної особи. Аналізуючи факти з історії України і В"єнаму, автор приїшов до висновку, що процес становлення і розвитку національної самосвідомості в обох народів завжди тісно пов"язаний з процесом становлення і розвитку національної культури та фольклору, що свідчить про їх важливу роль у формуванні національної самосвідомості.

Аналізуються теоретичні проблеми формування національної самосвідомості у підлітків. По даним досліджень психологів особливості індивідуального розвитку залежать від багатьох соціальних факторів і розвиток особи в онтогенезі йде від соціального світу суспільства до індивідуального світу особи. Дякуючи широкому циклу робіт молодої соціальної психології, а також новим міждисциплінарним дослідженням, що виникають на зіткненнях з історією, етнографією, семіотикою та іншими науками на заміну загальним положенням про соціальну детермінацію розвитку особи приходять конкретні концепції і соціоісторичні характеристики світу людини, тобто того, що привласнюється особою і складає зміст її соціальних якостей у цій культурі, до чого залучається особа в системі

суспільних відносин.

Основою до розуміння механізму руху особи у системі соціальних відносин є категорія, яка продуктивно розробляється в суспільствознавстві: "соціально-історичний спосіб життя" - простір вибору, об"єктивно заданий індивіду, що з"явився на світ у тім чи іншім суспільстві. Саме в цьому значенні уже при появі індивіду в світі людини, він стає членом суспільства, членом конкретної соціальної групи в цьому суспільстві, в якому йому "задані" приналежність до даної групи, до даної культури. Усі соціально-предметні особливості способу життя виступають як джерело розвитку особи по тій чи іншій життєвій дорозі, вибір нею різноманітних видів діяльності. Введення категорії "соціально-історичний спосіб життя" приводить до постановки низки проблем, розробка яких дозволяє об"ємно побачити закономірності розвитку особи. Одна із цих проблем пов"язана з вивченням розвитку особи в різних культурах даної епохи, а також у різних великих і малих соціальних групах даної культури. Описуючи рольову соціотипову поведінку особи, соціологи і соціальні психологи характеризують особу саме як представника тієї чи іншої групи, нації, того чи іншого соціального цілого. Одним із напрямків досліджень соціотипічної поведінки особи є вивчення соціотипічних виявів у розвитку і функціонуванні особи в різних етнічних спільностях /національний характер, національна самосвідомість, природа і функції етнічних стереотипів/.

У соціотипічній поведінці суб"єкт виражає засвоєні в культурі зразки поведінки і пізнання, надособисті та надіндивідуальні явища. В основу цих явищ закладено об"єктивно існуючу і таку, що є продуктом спільної діяльності людства систему значень, яка опредмечена в тій чи іншій культурі у вигляді різноманітних схем

поведінки, традицій, соціальних норм. Розглядаючи підлітковість як період розвитку психології констатують, що зміни у підлітковості послідовно охоплюють чотири сфери розвитку: тіло /пубертатний розвиток/, мислення /когнітивний розвиток/, соціальне життя /перетворення соціалізації/ і самосвідомість /становлення ідентичності/. Протягом всього підліткового віку поступово формується нова суб"єктивна реальність, яка перетворює уявлення індивіду про себе і іншого. Становлення ідентичності, яке закладено в основу феномену підліткової самосвідомості, включає в себе три основні задачі розвитку:

1. Усвідомлення перебігу часу власного Я, яке включає дитяче минуле и визначає проекцію себе в майбутнє.

2. Усвідомлення себе як відмінного від інтеріоризованих батьківських образів.

3. Здійснення системи доборів, які забезпечують цінність особи.

Описані психологами ситуації життєвих переломів особи і їх вираз в обрядах, звичаях, ритуалах володіють низкою загальних особливостей. Однією з них є те, що з допомогою обрядів здійснюється виховна функція спільності, виховання національної самосвідомості. Історичним суб"єктом індивідуалізації виступала в соціогенезі соціальна група, яка спонукала члена общини пройти через порогові лімінальні ситуації. Процес індивідуалізації спирався на зовнішні засоби - "знаки", через які суб"єкт оволодівав своїм Я.

Для підлітків характерні значні зрушення в мисленні, у пізнавальній діяльності. Вони не задовольняються зовнішнім сприйманням предметів і явищ, що вивчаються, а намагаються зрозуміти їх сутність, причинно-наслідкові зв"язки, що існують в них і осяг-

нути глибинні причини явищ, які вивчаються. Підлітки відрізняються високим колективізмом, їх приваблюють загальні інтереси і спільна діяльність. У підлітків зростають інтелектуальні здібності, росте духовний світ, розширюються міжособисті зв"язки. Усі ці вікові особливості стимулюють розвиток самосвідомості підлітків.

У процесі формування самосвідомості підлітків більш ефективною є не пряма оцінка оточуючими якостей особи підлітка, а оцінка результатів його діяльності і поведінки /Л.І.Божович/. У цьому віці до людини повинна прийти, оволодіти його свідомістю думка "Хто я? Де моє місце в житті? Де мій життєвий шлях?" . По словам В.О.Сухомлинського, ця думка може виникнути у людини лише тоді, коли підліток у чомусь проявив, виразив себе, чимось захопився, в чомусь досяг значних для свого віку результатів.

Ці положення свідчать про важливість включення підлітка в фольклорну діяльність з метою використання її для формування національної самосвідомості.

Психологія підлітка усе більш і більш розглядає підлітковість як культурний феномен, а не просто як біологічний феномен. З найважливішим новоутворенням у підлітків - виникненням нового рівня самосвідомості - пов"язується поява ряду психічних особливостей. Дані багатьох досліджень показують, що формування самосвідомості підлітка закінчується в тому, що він поступово починає виділяти ті чи інші якості в окремих видів діяльності та вчинків, узагальнювати та обмірковувати спочатку як особливості своєї поведінки, а потім і як стійкі якості своєї особистості. Для здійснення свого складного процесу самосвідомості необхідно, щоб підліток досяг такого життєвого рівня і психічного розвитку, при якому стає можливим пізнання і оцінка складної діяльності,

якою є морально-психологічний образ людини. Підліток набуває досвіду в процесі діяльності і спілкування. Можливість вибору виду фольклорної діяльності в значній мірі сприяє пізнанню джерел національної культури, формуванню національної самосвідомості.

Підліток, як представник свого народу, являється носієм величезного комплексу етнічних особливостей, які не передаються по спадковості. Ці особливості переймаються підлітком у своїй більшості ще в дитинстві, у батьків та інших дорослих, у ровесників. Приналежність людини до того чи іншого народу визначається в кінцевому рахунку вихованням і навчанням, у процесі яких людині прищеплюються риси того етнічного середовища, в якому він живе.

Одним з перших місць у переліку основних принципів організації виховного процесу належить принципу народності, який передбачає такі види діяльності вихованців, змістом яких є рідна мова, народні традиції, народне мистецтво, національно-етнічна обрядність, звичаї.

У розділі дається аналіз стану теорії і практики використання фольклору з метою формування національної самосвідомості підлітків у СРВ. У В"єтнамі проблемам фольклору, особливо літературного, приділяється велика увага, але література про педагогічні проблеми використання фольклору з метою формування національної самосвідомості учнів практично відсутня. Були тільки окремі публікації в журналах і газетах. Однією з головних причин цього криється у минулій системі освіти /до Серпневої революції 1945 р./, в якій мав місце великий вплив китайської і західної культури, презирливе відношення до культури в"єтнамського народу.

Стан теорії багато в чому впливає на стан практики викорис-

тання фольклору, який був виявлений у констатуючому експерименті.

У задачі експерименту входило - виявити відношення підлітків-школярів до фольклору, яке подається на 3 рівнях /знання, інтерес і участь/, а також роботу учителів і клубних працівників по залученню підлітків до фольклорних цінностей.

Дані експерименту показали, що потенційні можливості фольклору в формуванні національної самосвідомості підлітків використовуються слабо. Учні недостатньо ознайомлені з цінностями народної художньої творчості. 30 % опитуваних підлітків не знають пісень свого краю. 85 % підлітків не вивчають пісенну народну творчість на уроках музики в школі /10 % вивчають від випадку до випадку/. Мала кількість підлітків бере участь у фольклорних самодіяльних колективах і в школі /тільки 7 % - брали участь, 79 % - не брали участі, 14 % - інколи брали участь/. Підлітки майже не беруть участі у зборі, записі і обробці, розповсюдженні народних пісень, танців, обрядів, легенд, казок /95 % підлітків зовсім не беруть участі, а 5 % - рідко беруть участь/.

80 % учителів висловили свій погляд на те, що ще недостатньо приділяється уваги ознайомленню підлітків з народною творчістю в культурно-масових заходах, які проводяться в школах. У школах мало проводиться тематичних вечорів, лекцій, бесід, присвячених народним традиціям, звичаям, обрядам. 76 % опитуваних клубних працівників вважає, що рівень роботи з вивчення народної творчості в школі недостатній. Ще дуже слабкий взаємозв"язок між школами і клубними закладами з пропаганди і розповсюдження фольклору серед підлітків /24 % учителів вважають, що цей взаємозв"язок недостатній, а 55 % опитуваних відповіли, що клубні працівники майже не обговорюють разом з учителями результати виховного впливу народ-

ної творчості на підлітків/. 37 % опитуваних працівників клубів негативно відповіли на питання: "Чи достатньо приділяється уваги ознайомленню підлітків з народною творчістю в клубі?" 63 % вважали, що бистріше недостатньо, ніж достатньо. Позитивної відповіді ніхто з клубних працівників не дав.

Підлітки не виявляють зацікавленості до народної художньої творчості. В основному вони захоплюються сучасною естрадною музикою. Тільки 4 % клубних працівників стверджує, що у підлітків проявляється зацікавленість до народної творчості.

Не спостерігається різноманітності форм роботи для ознайомлення підлітків з фольклором.

Наведені дані свідчать про наявність істотних недоліків у роботі шкіл і клубів В"єтнаму з використання фольклору з метою формування національної самосвідомості підлітків, про необхідність активізації наукових досліджень з цієї проблеми.

У другому розділі "Виховний потенціал фольклору В"єтнаму і умови його ефективного використання з метою формування національної самосвідомості підлітків" розкривається виховне значення фольклору, його різних видів як джерела формування національної самосвідомості; дається характеристика системи спільної роботи клубу і школи з формування національної самосвідомості підлітків засобами фольклору і ходу її експериментальної перевірки; аналізуються результати формуючого експерименту.

У розділі розглядаються окремі види в"єтнамського фольклору: усна література, народні пісні, народна музика, народні танці, народні ігри, народні музичні інструменти, народні свята та обряди, народна архітектура та скульптура, народні художні ремесла. Розкривається їх глибокий національний характер, відображення у них духовного світу народу, його поривань і сподівань, надій,

радості і печалі. Саме тому фольклор, як не що інше, є джерелом формування національної самосвідомості.

Запропонована характеристика розробленої дисертантом системи спільної роботи клубу і школи з формування національної самосвідомості підлітків засобами фольклору є основою формуючого експерименту. Вона охопила спільну діяльність клубних закладів і шкіл з таких напрямків:

- розширення знань про культуру народів В"єтнаму, їх фольклорних цінностях, що є основою національної культури кожного народу /національності/ і в"єтнамського народу в цілому;

- більш глибоке вивчення підлітками фольклорних цінностей, де вони живуть;

- виявлення інтересу підлітків до фольклору, його розвитку, пробудження любові до фольклору, до національної культури і переживання за їх долю, формування готовності до збереження національної культури;

включення підлітків у різні види діяльності з вивчення, виконання, збору, обробки і розповсюдження народної художньої творчості.

Як критерії, по яким вимірялись рівні сформованості національної самосвідомості підлітків, були визначені: знання фольклору, його видів і жанрів; знання фольклору свого регіону; ступінь зайнятості фольклорною діяльністю; відношення до народних художніх цінностей, традицій, звичаїв, обрядів.

Були визначені функції суб"єктів спільної діяльності з урахуванням їх специфіки. На основі вивчення теорії, стану використання фольклору з метою формування національної самосвідомості підлітків, можливостей школи і клубу було складено програму спільної роботи, визначено її зміст, методичне забезпечення, а

також форми взаємної інформації про хід і результати спільної діяльності.

Перший етап формуючого експерименту був присвячений ознайомленню підлітків з видами в"єтнамського фольклору, вивченню ними фольклору свого регіону, розвитку зацікавленості до народної художньої творчості.

Словесні методи впливу поєднувались з художнім супроводом, екскурсіями в музеї, по місцям з яскраво вираженими фольклорними традиціями, відвіданням народних театрів та концертів, народних свят та обрядів, що сприяло формуванню і розвитку зацікавленості підлітків до фольклору.

З ростом знань про фольклор і зацікавленості до нього підлітки включались у діяльність з розучування і виконання фольклорних творів, виступали з ними перед ровесниками, батьками та громадою.

На наступному етапі вони залучались до більш складних видів фольклорної діяльності – участі у підготовці і проведенні свят та обрядів, у роботі самодіяльних клубних і шкільних фольклорних об"єднань різноманітного направлення, зборі, обробці і розповсюдженню фольклорних цінностей, виготовленні предметів народного декоративно-прикладного мистецтва.

Таким чином, формування національної самосвідомості підлітків, що брали участь в експерименті, проходило ряд етапів: починаючи з оволодіння знаннями про фольклор і пробудження інтересу до нього і закінчуючи охопленням активною фольклорною діяльністю, що забезпечувало значні зрушення в рівні сформованості цієї найважливішої якості особи.

В розділі аналізуються результати формуючого експерименту, дається порівняння стану формування національної самосвідомості

підлітків до і після його проведення.

По самооцінкам підлітків і оцінкам учителів, клубних працівників, які брали участь в експерименті, в експериментальних школах помітно підвищився рівень національної самосвідомості підлітків з 4 указаних вище критеріїв.

Підлітки експериментальних шкіл м.Ханоя і провінції Намха виявили більше знань про культуру різних народностей В"єтнаму, їх фольклорних цінностях, а також знань про фольклор свого етносу - в"єтов, про культурне середовище, де вони живуть. По самооцінкам підлітків, на 28,5 % збільшилась кількість дітей, які знають народні пісні, що відбивають історію їх краю. Кількість народних пісень, обрядів, народних традицій і звичаїв, які підлітки знають, збільшилось у 2 рази.

В експериментальних школах була приділена велика увага вивченню народних пісень на заняттях з музики. У результаті майже усі підлітки відзначили, що на уроках музики вони вивчають народні пісні.

94 % учителів та 96 % клубних працівників відмітили, що після експерименту помітно підвищився рівень знань підлітків про свою Батьківщину, її героїчне минуле, теперішнє, про народну художню творчість, народні традиції, звичаї, обряди.

Підлітки стали активніше брати участь у фольклорній діяльності. Число учасників самодіяльних клубів і об"єднань юних краєзнавців, фольклористів, істориків, любителів народної пісні, танцю, театру, прикладного мистецтва та ін. виросло на 10 відсотків. Збільшилась на 11 відсотків і кількість підлітків, що брали участь у зборі, записі і розповсюдженні фольклорних цінностей, хоч абсолютні показники по цим позиціям все ще малі, на 12 відсотків - які брали участь у підготовці і проведенні народних свят та обря-

дів, концертних виступах. Порівняно низькі абсолютні показники, що характеризують участь підлітків у таких важливих видах діяльності, як збір і запис народних пісень, казок, легенд, танців, а також у художній обробці дерева, виготовленні виробів із бамбуку, очерету, коміцу та пальми пояснюється тим, що до проведення формуючого експерименту охопленням підлітків фольклорною діяльністю школи і клуби майже не займалися. У країні можна було зустріти буквально одиниці клубів і об"єднань з інтересів відповідної направленості. Народній художній творчості не приділялось належної уваги ні в школах, ні в позашкільних закладах. Характерно, что в педагогічній літературі питання теорії фольклорної діяльності підлітків, передовий педагогічний досвід практично не висвітлювались.

Істотні недоліки, які привели до значних погіршень у цій роботі, пояснюється і тим, що в навчальному процесі, особливо при вивченні літератури, музики, в процесі трудового навчання народна художня творчість не одержала належного використання. Тому за 2 роки експерименту добитись кардинальних змін у вирішенні задач по залученню підлітків у фольклорну діяльність було важко.

Підлітки брали активну участь в екскурсіях по історико-культурним пам"ятникам і фольклорним місцям країни, столиці Ханой і провінції Намха. Учителі відзначали позитивні зрушення у відношенні підлітків до навчання, підвищене піклування про своїх батьків, молодших братів і сестер, учнів молодших класів. Зросла їх активність в суспільній діяльності по збереженню природи рідного краю.

Знання про фольклорні цінності свого народу, свого краю, інтерес до художньої творчості народу і участь у фольклорній ді-

яльності показують відношення підлітків до фольклору, до національної культури, до традицій, звичаїв свого народу. Разом з тим виховуються у підлітків переживання за долю національної культури, патріотичні почуття і формуються у них інші громадянські якості: доброта, чесність, мужність, готовність до захисту свободи і незалежності країни, любов та повага до батьків, до людей, дбайливе відношення до навколишнього середовища. Усе це є вищим показником сформованості національної самосвідомості підлітків, який підтвердили дані експерименту.

У результаті формуючого експерименту кращим стало співробітництво школи і клубу. Так вважають 80 % опитуваних клубних працівників і 74 % учителів. Це співробітництво знаходить своє відображення у багатьох аспектах: в узгодженні планів роботи, у спільному обговоренні змісту, форм і методів роботи, у систематичному обміні інформацією о результативності виховної роботи, в педагогічній просвіті співробітників клубних закладів. Одержали розповсюдження більш різноманітні клубні форми роботи для ознайомлення підлітків з фольклором.

Усі ці дані свідчать про ефективність запропонованої дисертантом програми спільної діяльності школи і клубу з формування національної самосвідомості підлітків засобами фольклору.

У заключенні узагальнюються теоретичні висновки і формуються практичні рекомендації, які направлені на підвищення ефективності формування національної самосвідомості підлітків засобами фольклору.

Підсумки проведеного дослідження свідчать про те, що мета дослідження досягнута, підтверджена його гіпотеза, поставлені в ньому задачі вирішені.

Основними висновками з проведеного дослідження є:

1. Виховання підростаючого покоління в дусі патріотизму і

національної гордості є дуже важливим напрямком стратегії освіти, виховання і культури у В"єтнамі, основу якого складає формування національної самосвідомості.

2. Проблема формування національної самосвідомості актуальна для усіх вікових категорій. Але для підліткового віку вона має особливе значення, тому що саме в цьому віці відбувається інтенсивне формування світогляду, ціннісних орієнтацій, морально-естетичної сфери особи.

3. Одним із найважливіших засобів формування національної самосвідомості підлітків є фольклор. Ведуча роль у залученні підлітків до фольклору, охопленням їх діяльністю, що пов"язана з оволодінням фольклорними цінностями, їх збором, зберіганням і розповсюдженням, належить школі і клубним закладам, які виступають як суб"єкти виховного процесу, ефективність якого залежить від системності взаємозв"язків і продуктивності їх спільної роботи.

4. Потенційні можливості шкіл і клубів по формуванню національної самосвідомості засобами фольклору у В"єтнамі використовуються ще в недостатній мірі, не налагоджена взаємодія між ними.

5. Якісний і кількісний аналіз результатів формуючого експерименту показав ефективність запропонованої системи спільної діяльності шкіл і клубних закладів з формування у підлітків національної самосвідомості засобами фольклору. Про це свідчать наведені порівняльні дані про формування національної самосвідомості підлітків по критеріям рівня знань фольклору, ступені участі у фольклорній діяльності, відношенні до народних художніх цінностей, традицій, звичаїв і обрядів.

6. Педагогічними умовами, які забезпечують удосконалення роботи з формування національної самосвідомості підлітків, є:

– взаємне узгодження діяльності шкіл і клубних закладів з формування національної самосвідомості підлітків засобами фольклору;

– формування у підлітків пізнавальних інтересів до фольклору, залучення їх до різних видів фольклорної діяльності у відповідності з їх інтересами і нахилами;

– формування зацікавленого відношення у підлітків до культурних цінностей своєї країни, любові до національної культури і готовності до її захисту та розвитку, доброзичливого відношення до людей і до навколишнього середовища;

– удосконалення знань учителів і клубних працівників про фольклор і про методику використання його з метою формування національної самосвідомості підлітків;

– обмін інформацією суб"єктів спільної діяльності про хід і результативність цієї роботи.

По результатам дослідження розроблені наступні рекомендації:

– включити у навчальні плани і програми учбових закладів, що готують учителів і клубних працівників, вивчення фольклору і методики його використання у виховній роботі з учнями, а також відпрацювання практичних умінь і навичок діяльності по збору та обробці фольклору, виготовленню предметів народного прикладного мистецтва та ін.;

– ввести уроки фольклору в школах;

– посилити пропаганду фольклорних цінностей через засоби масової інформації, видавати більше книг про фольклор, які доступні учням різних вікових груп;

– розширити мережу і види клубів та об"єднань фольклорної направленості в школах, позашкільних і клубних закладах;

– приділити велику увагу екскурсіям по фольклорним місцям,

відвіданню народних театрів, свят і обрядів, концертів народної музики з наступним обговоренням вражень учнів про побачене та почуте;

– розробити і видати методичні посібники для учителів і клубних працівників з методики використання фольклору з виховною метою.

Проведене дослідження є лише початковим етапом досконального вивчення проблеми формування національної самосвідомості підлітків засобами фольклору в умовах шкільної і клубної діяльності. Особливої уваги вимагає, зокрема, питання стійкості психологічної установки та оволодіння підлітками знаннями про фольклор, уміннями і навичками фольклорної діяльності, використання їх у наступні періоди життя.

По темі дисертації опубліковані наступні роботи:

1. Використання досвіду України для формування національної самосвідомості підлітків В"єтнаму // Республіканська науково-теоретична конференція "Культура України: історія і сучасність": Тези доповідей. – Харків, 1992. – С.157.

2. Шляхи використання фольклору з метою формування національної самосвідомості підлітків у В"єтнамі // Всеукраїнська наукова конференція "Відродження і розвиток культури України: проблеми історії, теорії та практики": Тези доповідей. – К.: 1993. – С.128.

3. Як написати сценарій народного свята? // Будинок культури і клуб. – № 2. – Ханой, 1987. – С.25–30 /в"єтнамською мовою/.

4. До сорокової річниці Дня незалежності // Будинок культури і клуб. – № 2. – Ханой, 1985. – С.1–3 /в"єтнамською мовою/.